

склад кримінального правопорушення, котрий хоча і багато в чому базується на нормах інших галузей права, але не втрачає свого особистого (кримінально-правового) і спеціального змісту і форми¹.

Отже, безпека технічних систем забезпечується правовими та технічними нормами. Для кваліфікації злочинів у сфері використання технічних систем необхідно звертатися не лише до норм КК України, а й до норм законів та підзаконних актів інших галузей права. У такий спосіб простежується один із напрямків міжгалузевих зв'язків кримінального права.

П. В. Олійник, к.ю.н., асистент кафедри кримінального права №2 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ І ПРАВОВІ ЧИННИКИ ТА ЇХ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ПРИ ВИЗНАЧЕННІ ПОНЯТТЯ ПРЕДМЕТА ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ

Тези присвячено розгляду та аналізу сукупності обставин (факторів, чинників), які суттєво впливають на зміст предметів злочинів проти власності, передбачених розділом VI Особливої частини Кримінального кодексу України. Встановлено, що такими чинниками є соціальні, економічні та правові. Виходячи із характеру впливу вказаних чинників на предмет, виокремлено його ознаки та надано визначення предмета злочинів проти власності.

Тезисы посвящены рассмотрению и анализу совокупности обстоятельств (факторов), которые существенно влияют на содержание предметов преступлений против собственности, предусмотренных разделом VI Особенной части Уголовного кодекса Украины. Установлено, что такими факторами являются социальные, экономические и правовые. Исходя из характера влияния указанных факторов на предмет, выделены его признаки и дано определение предмета преступлений против собственности.

The theses are dedicated to review and analysis of the set of circumstances (factors and reasons) that affect significantly the content of crimes against property under Section VI in the Special Part of the Criminal Code of Ukraine. It has been stated that the factors are

¹ Квасневська Н. Д. Проблема кваліфікації злочинів при бланкетній диспозиції закону про кримінальну відповідальність // Правові засади підвищення ефективності боротьби зі злочинністю в Україні : матеріали наук. конф. (15 трав. 2008 р.) / ред. кол.: В. І. Борисов (голов. ред.) та ін. – Х. : Право, 2008. – С. 30.

social, economic and legal. Based on the nature of indicated factors' impact on the subject, its characteristics have been determined and the subject of crimes against property has been defined.

1. Аналіз диспозицій статей, що становлять зміст розділу VI Особливої частини Кримінального кодексу України (далі – КК), дає підстави зробити висновок, що предметами злочинів проти власності визнаються: «чуже майно» (статті 185, 186, 187, 189, 190, 191, 193, 194, 195, 196, 197 і 198 КК), «земельні ділянки» (ст. 197¹ КК), «об'єкти електроенергетики» (ст. 194¹ КК), «енергія (теплова та електрична)» (ст. 188¹ КК), «право на майно» (статті 189 і 190 КК) та «дії майнового характеру» (ст. 189 КК). Як уявляється, ці предмети в значній мірі відрізняються і мають відповідні особливості. Але разом із тим всі ці предмети мають багато схожих і загальних рис, які зумовлені, головним чином, об'єктом злочину, тобто відносинами власності, що існують із приводу вказаних предметів. Однак на теперішній час ані в законі про кримінальну відповідальність, ані в науці кримінального права загального й єдиного визначення предмета злочинів проти власності поки що не існує. Зазначене зумовлює необхідність вирішення питання більш загального порядку щодо формулювання такого визначення на рівні родового поняття. Запропонований підхід до дослідження предмета вказаних злочинів, безперечно, відповідає фундаментальному філософському твердженню про те, що той, хто береться за конкретні завдання без попереднього вирішення загальних, кожного разу буде не свідомо для себе натикатися на ці невирішені загальні питання. Зазначену проблему можливо вирішити лише за допомогою розгляду й аналізу сукупності обставин (факторів, чинників), що суттєво впливають на зміст предметів цих злочинів.

2. У науці кримінального права серед елементів складу злочину об'єкт розглядають як елемент, що має визначальне значення. Його зміст суттєво впливає як на конструювання складів злочинів, визначення їх об'єктивних і суб'єктивних ознак, так і з'ясування суспільної небезпечності діянь, що визнаються злочинними. *Родовим об'єктом злочинів проти власності* є економічні відносини власності як система суспільних відносин із виробництва матеріальних благ, що включають приналежність зазначених благ, їх використання, розподіл та споживання. Ці відносини зумовлюють ставлення власника до майна чи інших предметів (явищ) матеріального світу, що існують об'єктивно і відокремлені від людини та виступають об'єктами відносин власності, як до своїх, тобто належних

йому (привласнення), що за загальним правилом реалізується у правових відносинах власності. Останнє знаходить відбиття в суб'єктивних правомочностях суб'єкта власності – володінні, користуванні й розпорядженні майном (та іншими предметами чи явищами) як об'єктом цих відносин. Із трактування родового об'єкта злочинних посягань на власність можна зробити висновок, що на визначення сутності предмета цих злочинів суттєвий (і навіть визначальний) вплив мають соціально-економічні та правові чинники, що зумовлені головним чином змістом даного об'єкта.

3. Вплив *соціальних чинників* на встановлення предметів злочинів проти власності проявляється в тому, що до них відносять лише ті об'єкти матеріального світу, які є результатом вкладеної у них людської праці і які мають певну значущість (цінність), важливість як для окремої особи, так і певної соціальної групи, класу, народу, суспільства, людства в цілому. Вказані об'єкти завжди є включеними у сферу суспільних відносин власності, тобто залучені до фондів власника, включені в них і мають певну значущість – цінність для нього та інших суб'єктів відносин власності. Необхідно зазначити, що соціальні чинники мають вирішальне значення при розмежуванні розглядуваних злочинів у випадках, коли предметом суспільно небезпечних діянь (незаконного заволодіння, знищення чи пошкодження) виступають предмети природного середовища: зелені насадження, дерева та чагарники; звірі, птахи, інші види тваринного світу; риба різних видів, водні тварини тощо, що знаходяться у природному стані. Домінуючим підходом у відмежуванні злочинів проти власності від злочинів проти довкілля за предметом злочину у зв'язку з цим ми визнаємо концепцію трудового вкладу (внеску) людини у створення цих предметів у процесі виробництва матеріальних благ.

4. Вплив *економічних чинників* проявляється в тому, що предмети злочинних посягань на власність мають мінову (грошову оцінку, ціну) і споживчу вартість (господарсько-економічну або культурну цінність, користність) і здатні задовольняти матеріальні й пов'язані з ними інші потреби людини. Виразенням вартості предмета є його ціна у грошовому обчисленні. В більшості випадків шкода власності (її вид і розмір) є підставою притягнення особи відповідно до цивільної, адміністративної або кримінальної відповідальності (хоча вона і не є єдиним критерієм розмежування цих видів юридичної відповідальності). Перш за все вартість майна чи інших предметів злочинів проти власності впливає на вирішення питання про притягнення винної особи до кримінальної відповідальності. Так, дрібне викрадення чужого майна є адміністративним проступком, а ви-

крадення такого майна в інших розмірах – злочином. Відповідно до ст. 51 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) викрадення чужого майна шляхом крадіжки, шахрайства, привласнення чи розтрата вважається дрібним, якщо вартість такого майна на момент учинення правопорушення не перевищує 0,2 неоподаткованого мінімуму доходів громадян (далі – нмдг). Залежно від суми викраденого злочини проти власності суттєво різняться за ступенем тяжкості та караності. Так, згідно з пунктами 2, 3 та 4 примітки до ст. 185 КК значною шкодою визнається спричинення збитків на суму від ста до двохсот п'ятдесяти нмдг, у великих розмірах визнається злочин, що вчинений однією особою чи групою осіб на суму, яка в двісті п'ятдесят і більше разів перевищує нмдг на момент вчинення злочину, а в особливо великих розмірах визнається злочин, що вчинений на суму, яка в шістьсот і більше разів перевищує нмдг. Таким чином, економічні чинники виступають важливим засобом, по-перше, диференціації кримінальної та адміністративної відповідальності за посягання на відносини власності (розмір вартості майна на рівні 0,2 нмдг є нижчим порогом кримінальної відповідальності), по-друге, диференціації кримінальної відповідальності за злочини проти власності за ступенем тяжкості (склади злочинів із кваліфікуючими та особливо кваліфікуючими ознаками залежно від вартості майна).

5. Вплив *правових чинників* проявляється в тому, що, по-перше, майно та інші предмети (явища) матеріального світу є *чужими* для винного, і він не має на них ані дійсного, ані уявного (спірного) права. Вказані предмети належать на праві власності іншій особі (перебувають у її фондах) або знаходяться у її володінні з певних юридичних чи фактичних підстав. По-друге, слід зазначити, що вартість майна чи інших предметів злочинів проти власності не абсолютна і не в усіх випадках має визначальне значення для вирішення питання щодо кримінальної відповідальності. Так, як було вказано вище, викрадення чужого майна шляхом крадіжки, шахрайства, привласнення чи розтрата вважається дрібним, якщо вартість такого майна на момент учинення правопорушення не перевищує 0,2 нмдг, і не тягне кримінальної відповідальності. Звідси випливає, що в разі викрадення чужого майна в інших формах, наприклад, шляхом грабежу, розбою, вимагання, заволодіння майном шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем кримінальна відповідальність настає незалежно від вартості предмета злочину, в тому числі коли вартість предмета менша ніж 0,2 нмдг. Отже, визначальне значення для притягнення винної особи до кримінальної відповідальності за

вчинення злочину проти власності в указаних випадках має не сам по собі розмір викраденого майна (економічні чинники), а характер діяння та спосіб вчинення злочину (правові чинники).

6. Розглянуті чинники впливають на характер предмета злочинів проти власності не відокремлено. Вони знаходяться в єдності й у своїй сукупності визначають основні риси даного предмета. Виходячи із характеру впливу вказаних чинників на предмет (які, в свою чергу, обумовлені суттю і характером об'єкта злочинів – відносин власності) та екстраполюючи їх властивості на зміст поняття «предмет злочинів проти власності», можна зробити висновок, що родове поняття предмета цих злочинів включає такі обов'язкові (конститутивні) ознаки: фізичну, економічну, соціальну та юридичну. Отже, під *предметом злочинів проти власності* слід розуміти майно чи прирівнені до нього інші об'єкти (предмети) або інші об'єктивні явища матеріального світу, які є об'єктами економічних відносин власності та характеризуються при цьому фізичною, економічною, соціальною й юридичною ознаками та виступають матеріальною формою вираження («субстратом») або необхідною умовою функціонування суспільних економічних відносин власності, що охороняються кримінальним законом і шляхом безпосереднього впливу на які та (або) у зв'язку з якими чи з приводу яких учиняються злочинні посягання, передбачені розділом VI Особливої частини КК. Саме з цього поняття, на нашу думку, слід виходити при дослідженні всього кола питань, що відносять до сфери проблем кримінальної відповідальності за злочини проти власності.

К. М. Орбець, к.ю.н., асистент кафедри кримінального права №2 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ЩОДО ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ЛЕГАЛЬНИХ ПОНЯТЬ ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА У КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІЙ НАУЦІ

У тезах розглянуто особливості запозичення кримінальним правом легальних понять екологічного права, з'ясовано вимоги до закріплення цих понять у термінах кримінального законодавства.

В тезисах рассмотрены особенности заимствования уголовным правом легальных понятий экологического права, выяснены требования к закреплению этих понятий в терминах уголовного законодательства.